

Marcin Tadeusz Łukaszewski

Związki Wojciecha Łukaszewskiego ze Śląskiem

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja
Muzyczna 11, 97-118

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marcin Tadeusz ŁUKASZEWSKI

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

Związki Wojciecha Łukaszewskiego ze Śląskiem

1. Wprowadzenie

Wojciech Łukaszewski¹ należy do pokolenia „1933”, twórców urodzonych w dekadzie 1931–1940, z których na czoło wysuwają się (i stąd nazwa generacji) przede wszystkim kompozytorzy urodzeni w roku 1933: Krzysztof Penderecki i Henryk Mikołaj Górecki oraz starszy o rok Wojciech Kilar. W roku 1933 urodził się także Zbigniew Bujarski, w 1934 Marian Borkowski, w 1936 Wojciech Łukaszewski i Edward Pałłasz, w 1937 Marian Sawa, w 1939 Szabolcs Eszényi, zaś w 1940 Maciej Małecki. Łukaszewskiemu nie dane było osiągnąć taką renomę jak wspomniani powyżej twórcy, mimo że jego twórczość miała okazję zaistnienia na tych samych festiwalach muzyki współczesnej we Wrocławiu, Poznaniu, a także w Warszawie (impreza towarzysząca Warszawskiej Jesieni). Trwale był związany z Częstochową, gdzie się urodził, osiedlił ponownie po studiach, której poświęcił najlepsze lata swojego życia. Nie zaniedbywał

¹ Wojciech Łukaszewski, ur. 10 III 1936 w Częstochowie, zm. 13 IV 1978 tamże. W 15 roku życia rozpoczął naukę muzyki w PSM I i II stopnia w Częstochowie w klasie fortepianu W. Sakowicz. W latach 1960–1965 studiował kompozycję u T. Szeligowskiego, a po jego śmierci u T. Paciorekiewicza, w latach 1966–1967 uzupełniał studia u N. Boulanger w Paryżu. Po powrocie przez rok był asystentem w warszawskiej PWSM. W 1967 podjął pracę w PSM I i II stopnia w Częstochowie, której w 1971 został dyrektorem. Przez rok akademicki 1976/1977 pracował także na Politechnice Częstochowskiej, prowadząc zajęcia fakultatywne z dziedziny muzyki. Współpracował z Filharmonią Częstochowską jako prelegent i autor komentarzy do programów koncertów abonentowych i festiwali. Był jednym z założycieli i wiceprezesem Częstochowskiego Towarzystwa Muzycznego. Zajmował się publicystyką muzyczną, pisując na łamach „Życia Częstochowy”, „Gazety Częstochowskiej” i „Ruchu Muzycznego”. Był członkiem ZKP i Stowarzyszenia Autorów ZAiKS. Por. M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, WSP, Częstochowa 1997, s. 10–68. W 2016, z okazji 80. rocznicy urodzin kompozytora, na ścianie bloku przy ul. Okólnej 5, gdzie Łukaszewscy mieszkali, została odsłonięta pamiątkowa tablica poświęcona kompozytorowi.

jednak kontaktów zawodowych i artystycznych ze środowiskiem ogólnopolskim, utrzymywał także kontakty zagraniczne, czego dowodem jest częściowo zachowana korespondencja². Do kontaktów, które utrzymywał z racji pełnionej funkcji dyrektora szkoły muzycznej, a także ze względu na wykonania swoich dzieł, należały te utrzymywane ze środowiskiem muzycznym regionu śląskiego³.

Fot. 1. Wojciech Łukaszewski podczas próby do koncertu dyplomowego na estradzie Filharmonii Częstochowskiej, 1960 rok. Autor nieznan, fot. z archiwum rodziny Łukaszewskich

² Jest ona przechowywana obecnie w Archiwum Kompozytorów Polskich Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego.

³ Por. P. Gago, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*, red. E. Dziębowska, t. kH, PWM, Kraków 1997, s. 470; M.T. Łukaszewski, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2: *Biogramy*, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk – Warszawa 2005, s. 548–550; tegoż, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Polish Music. Polish Composers 1918–2010*, ed. by M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Gdańsk – Lublin 2013, s. 783–784; *Leksykon polskich muzyków pedagogów urodzonych po 31 grudnia 1870 roku*, red. K. Janczewska-Sołomko, Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 295–296.

1.1. Wokół twórczości Wojciecha Łukaszewskiego

Twórczość Wojciecha Łukaszewskiego obejmuje wiele zróżnicowanych form i gatunków: utwory orkiestrowe (na orkiestrę symfoniczną, kameralną, smyczkową, na fortepian i orkiestrę), kameralne, solowe (na fortepian, skrzypce, akordeon), chóralsne a cappella, pieśni na głos i fortepian, wokально-instrumentalne, muzykę teatralną oraz szereg utworów dydaktycznych. Były prezentowane podczas wielu prestiżowych festiwali krajowych i zagranicznych i wielokrotnie nagradzane na ogólnopolskich konkursach kompozytorskich. W 1977 roku otrzymał Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki.

Do ważniejszych kompozycji Łukaszewskiego należą:

- utwory orkiestrowe: *Concertino* na fortepian i orkiestrę (wersja I 1964, wersja II – dydaktyczna 1973); *Musica per archi* (1968); *Confessioni per orchestra* (1970); *Musica da camera* na orkiestrę (1971); *Epizody* na orkiestrę (1975, wyd. PWM, Kraków 1984),
- pieśni na głos i fortepian: *Jesień wspomnienia tka młodości*, sł. L. Staff (1957); *Jakżeż ja się uspokoję*, sł. S. Wyspiański (1958); *Z preludiów*, sł. K. Przerwa-Tetmajer (1958); *Smutną jest dusza moja*, sł. K. Przerwa-Tetmajer (1960); *Trzy pieśni* na sopran i fortepian, sł. J. Przyboś (1962); *Trzy pieśni* na sopran i fortepian, sł. E. Cichła-Czarniawska (1975); *Siedem piosenek dla dzieci* na głos i fortepian (1977),
- utwory solowe i kameralne: *Toccata* na fortepian (1962); *Kaprys* na skrzypce i fortepian (1963); *Cztery miniatury* na klarnet i fortepian (1963); *Utwór na kwartet smyczkowy* (1967, wyd. Agencja Autorska, Warszawa 1976); *Cztery miniatury* na 2 flety i klarnet (1974); *Quartetto per tromboni* (1975); *Suita w dawnym stylu* na kwintet dęty (1976, wyd. Agencja Autorska, Warszawa 1979); *Wariacje na temat „Uśnijże mi uśnij”* na fortepian (1977); *Preludium* na akordeon (1978),
- utwory chóralsne a cappella: *Nazywam ciebie morze* na chór mieszany, sł. H. Piotrowski (1965); *Catulli Carmina* na chór mieszany, sł. Katullus (1967); *Tysiąclecie* na chór mieszany, sł. M. Jastrun (1966); *Mazowsze* na chór męski, sł. K.K. Baczyński (1969); *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte* na chór mieszany, sł. K.I. Gałczyński (1969); *Tryptyk ludowy* na chór mieszany, (1969); *Dwie pieśni* na chór chłopięcy, sł. M. Konopnicka (1969); *Nike* na chór mieszany, sł. W. Broniewski (1971),
- utwory wokально-instrumentalne: *De morte Boleslai Carmina* na baryton solo, głos recytujący, chór mieszany i orkiestrę, sł. Gall Anonim (1965)⁴;

⁴ Mała kantata historyczna *De morte Boleslai Carmina* na baryton solo, głos recytujący, chór mieszany i orkiestrę, sł. Gall Anonim (1965), była pracą dyplomową Łukaszewskiego, napisaną pod kierunkiem T. Paciorkiewicza. We wspomnieniu Paciorkiewicz tak pisał o swoim wychowanku: „Pośród wielu moich studentów kompozycji wybitne miejsce zajmował Wojciech Łukaszewski. Był pilny i wnikliwy, skromny i pracowity. Interesował się szeroko pojętymi zjawiskami współczesności w sztuce i nauce i korzystał z nich o tyle, o ile służyły mu do wzbogacenia własnego warsztatu kom-

Pieśni Księżycy na mezzosopran, głos recytujący i 9 instrumentów, sł. F. Garcia Lorca (1966); *Trois épisodes funèbres* na sopran i orkiestrę, sł. Pontus de Tyard (1969); *Oda na Gdańsk* na baryton solo, głos recytujący, klarnet solo, chór mieszany i orkiestrę, sł. J. Iwaszkiewicz (1969); *Freski wrocławskie* na baryton solo, głos recytujący, chór mieszany i orkiestrę, sł. M. Konopnicka i S. Grochowiak (1969).

1.2. Stan badań

Piśmiennictwo o Łukaszewskim omówiono w artykule *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*⁵ oraz w publikacji *Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny*⁶. Obejmuje ono siedem prac dyplomowych, kilkanaście artykułów naukowych o zróżnicowanej problematyce, hasła w *Encyklopedii muzycznej PWM* i kilku słownikach, a także na stronach internetowych (m.in. w popularnej Wikipedii i Polskim Centrum Informacji Muzycznej). Do nieuwjętych w tych zestawieniach, najnowszych publikacji należy wspomniany artykuł *Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny* M.T. Łukaszewskiego oraz praca licencjacka Agnieszki Środowskiej⁷. Mimo dość obszernego literatury o Łukaszewskim, wątek jego kontaktów ze Śląskiem nie był dotychczas podejmowany w badaniach naukowych jako odrębny temat, chociaż szereg informacji związanych z tym zagadnieniem znalazło się w książce *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*⁸.

2. Związki Łukaszewskiego ze Śląskiem

Związki te można postrzegać z różnych punktów widzenia. Mam tu na myśli kontakty zawodowe Łukaszewskiego ze stolicą Górnego Śląska, kontakty artystyczne ze stolicą Dolnego Śląska oraz kontakty kierowanej przez kompozytora

pozytorskiego i wyzwolenia własnej inwencji. Twórczość jego była zawsze oparta na intelekcie jak również na szlachetnych emocjach”. T. Paciorkiewicz, *Wspomnienie o kompozytorze Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 70.

⁵ Zob. M.T. Łukaszewski, *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2013, nr 34, s. 351–365. Artykuł jest również dostępny w wersji elektronicznej, źródło: <http://seminare.pl/pdf/tom34-25-lukaszewski.pdf>, strona internetowa czasopisma „Seminare. Poszukiwania naukowe” [stan z 8.01.2017].

⁶ M.T. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna”, nr 10, red. M. Popowska, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2015, s. 181–204.

⁷ A. Środowska, *Młodzieńcze pieśni Wojciecha Łukaszewskiego*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr hab. Barbary Gogol-Droźniakiewicz, prof. KUL, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Gdańsk 2012. Autorka wygłosiła również o tej tematyce referat pt. *Twórczość pieśniarska Wojciecha Łukaszewskiego* podczas Ogólnopolskiej Studenckiej Sesji Naukowej *Nieznane, a warte poznania. O zapomnianej twórczości polskich kompozytorów*, UMFC, Warszawa, 13 kwietnia 2013.

⁸ M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, dz. cyt.

Państwowej Szkoły Muzycznej I i II st. w Częstochowie z Ludową Szkołą Artystyczną w Boguminie na Śląsku Cieszyńskim (na Zaolziu). Wyłączam z rozważań Częstochowę, miejsce urodzenia, zamieszkania, pracy i śmierci kompozytora, mimo że jest ona usytuowana na obrzeżach Śląska, to jednak pod względem kulturowym jest miastem z własną tradycją i kulturą. Przynależała natomiast administracyjnie, za życia Łukaszewskiego i obecnie, do Śląska.

Kontakty Łukaszewskiego ze środowiskiem Górnego i Dolnego Śląska miały charakter głównie zawodowy. Jako dyrektor szkoły muzycznej często musiał bywać w katowickich instytucjach administracyjnych – kuratorium czy w Urzędzie Wojewódzkim. Kontakty artystyczne utrzymywał głównie ze stolicą Dolnego Śląska. We Wrocławiu kilkakrotnie prezentowano jego utwory na Wrocławskim Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej (1966, 1969, 1972, 1978) i każdorazowo te wydarzenia odnotowywała wrocławska prasa. Brał również udział w organizowanych we Wrocławiu konkursach kompozytorskich. Jeden ze swoich utworów, *Freski wrocławskie*, poświęcił (poprzez tytuł) temu miastu.

Z Wrocławiem utrzymywał również kontakty rodzinne. W stolicy Dolnego Śląska mieszkał jego brat cioteczny, Andrzej Liwoch (siostrzeniec ojca, Antoniego Łukaszewskiego). W Katowicach z kolei mieszkała rodzina żony Łukaszewskiego, Marii z Patrzyków Łukaszewskiej – Czesława Piecha, tancerka Opery Śląskiej w Bytomiu, oraz Antoni i Danuta Satałowie – prawnicy. Ojciec kompozytora, Antoni Erazm (1902–1978), był uczestnikiem III powstania śląskiego (1921). Jednocześnie po II wojnie światowej udzielał się społecznie, jako sekretarz grupy środowiskowej Powstańców Śląskich w Częstochowie.

2.1. Kontakty ze stolicą Górnego Śląska i artystami górnośląskimi

Relacje Łukaszewskiego jako dyrektora szkoły muzycznej ze stolicą Górnego Śląska ograniczały się przede wszystkim do kontaktów zawodowych z odpowiednimi władzami. W mniejszym zakresie były to kontakty artystyczne, chociaż kilku śląskich artystów miało w tamtych czasach w repertuarze utwory Łukaszewskiego.

W roku 1970 Łukaszewski jako jedyny w ówczesnym województwie katowickim przedstawiciel środowiska muzycznego został zakwalifikowany przez Wydział Kultury Prezydium Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach na wyjazd do Algierii w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego. Wyjazd ten nie doszedł jednak do skutku z powodu rozwiązania umowy między Ministerstwami Algierii i Polski⁹. Rok później kompozytor został dyrektorem częstochowskiej szkoły muzycznej i funkcję tę pełnił do śmierci w 1978 roku.

Po roku od objęcia przez Łukaszewskiego kierownictwa szkoły Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach sformułował o nim opinię:

⁹ Tamże, s. 40.

Jako nauczyciel, a od roku 1971 dyrektor Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Częstochowie osiąga bardzo dobre wyniki nauczania i wychowania. Na przestrzeni kilku ostatnich lat rozwinął znacznie w szkole niektóre specjalności, a szczególnie instrumenty dęte. Wzrost zainteresowania tymi instrumentami pozwolił na zorganizowanie w szkole orkiestry dętej, która na ogólnopolskim konkursie młodzieżowych orkiestr dętych w Inowrocławiu osiągnęła jedno z czołowych miejsc. Jako kompozytor i teoretyk dba o szeroką popularyzację współczesnych osiągnięć w muzyce, zarówno wśród uczniów, jak i w akcji koncertowej na rzecz społeczeństwa. Wykazuje niezwykłą dbałość o warunki pracy nauczycieli i młodzieży mimo borykania się z ogromnymi trudnościami lokalowymi. Angażuje młodzież i rodziców do wielu akcji na rzecz szkoły, jak i szerokiej działalności koncertowej, zarówno w mieście, jak i na terenie powiatu [...]. W pracy zawodowej jak i społecznej wykazuje wiele inicjatywy, niezwykły takt i kulturę osobistą, co pozwala mu na pozytywne rozwiązywanie wielu problemów szkoły [...]¹⁰.

Fot. 2. Dyplom potwierdzający uzyskanie Nagrody Kuratora Okręgu Szkolnego za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej

¹⁰ Arkusz Oceny Pracy Nauczyciela, 15 lutego 1973, akta osobowe Wojciecha Łukaszeowskiego, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie. Cyt. za: M. Łukaszeowski, *Wojciech Łukaszeowski. Życie i twórczość*, s. 45–46.

Za kadencji Łukaszeńskiego szkoła muzyczna w Częstochowie po raz pierwszy w swojej historii była organizatorem Ogólnopolskich Przesłuchań Zespołów Kameralnych Instrumentów Dętych. O dobrym przygotowaniu przesłuchań świadczy pismo władz wojewódzkich w Katowicach skierowane do dyrekcji szkoły:

Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach składa serdeczne podziękowanie Panu Dyrektorowi za zorganizowanie Ogólnopolskich Przesłuchań Zespołów Kameralnych Instrumentów Dętych w Częstochowie w dniach od 10 do 12 grudnia 73. Sprawna organizacja przesłuchań, ich odpowiednia reklama i miła atmosfera imprezy spotkała się z dużym uznaniem ze strony przedstawicieli Ministerstwa Kultury i Sztuki, członków jury, nauczycieli i uczestników. Dziękując zatem Panu Dyrektorowi za wielki wkład pracy, osobiste zaangażowanie i wiele inicjatywy we wszystkich poczynaniach związanych z organizacją przesłuchań, prosimy jednocześnie uprzejmie o przekazanie podziękowań wszystkim nauczycielom i pracownikom szkoły, którzy wspólnym wysiłkiem i szczerym zaangażowaniem przyczynili się do pełnego powodzenia tej pożytecznej i pięknej imprezy¹¹.

W grudniu 1974 Łukaszeński otrzymał Nagrodę Kuratora Okręgu Szkolnego Katowickiego za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej. W październiku tego samego roku został odznaczony srebrną odznaką za zasługi dla rozwoju Społecznych Ognisk Artystycznych regionu częstochowskiego i województwa katowickiego¹².

Łukaszeński czynił starania o poprawę warunków lokalowych szkoły, planując budowę nowego obiektu. Częstochowa była wówczas miastem powiatowym w województwie katowickim. Wymagało to regularnych kontaktów z władzami miejskimi i wojewódzkimi¹³. Przygotował plan rozwoju szkoły, zwiększenia liczebności uczniów, utworzenia liceum muzycznego, a w przyszłości filii PWSM w Katowicach (te ostatnie nie zostały zrealizowane). Tak pisał o tym w planach rozwoju perspektywicznego szkoły:

W nowych warunkach lokalowych widzielibyśmy szansę na otwarcie filii Wyższej Szkoły Muzycznej w Katowicach do r. 1990. Nowa szkoła mogłaby spełnić niezwykle ważne zadanie krzewienia różnych form kultury muzycznej w tych środowiskach, które odczuwają jej brak¹⁴.

Wybudowano jednak okazały Gmach PZPR¹⁵, rezygnując z planów budowy szkoły muzycznej. Za życia Łukaszeńskiego podjęto natomiast starania remontu dotychczasowej siedziby, które kontynuował jego następca, mgr Adam Mroczek.

¹¹ Pismo Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, akta osobowe W. Łukaszeńskiego, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 45.

¹² M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 50.

¹³ Pisała o tym szeroko M. Komorowska w artykule *Pod Jasną Górą*, „Ruch Muzyczny”, nr 12, 8 czerwca 1975.

¹⁴ *Informacje o problemach i stanie budynku Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Częstochowie*, PSM, Częstochowa 1977, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 61.

¹⁵ Od lat 90. mieści się w nim Akademia im. Jana Długosza (dawniej Wyższa Szkoła Pedagogiczna).

Dnia 25 stycznia 1975 podczas X Katowickiego Karnawału Kulturalnego *Zima Katowicka 1975* zostały zaprezentowane *Confessioni per orchestra* Łukaszeńskiego¹⁶. Było to prawdopodobnie jedyne za życia kompozytora wykonanie jego dzieła w stolicy Górnego Śląska. Grała Państwowa Orkiestra Symfoniczna w Częstochowie pod dyрекcją Zygmunta Hassy. Koncert zrelacjonowała na łamach „Gazety Częstochowskiej” Wanda Malko:

Pełny sukces odniosła orkiestra zarówno interpretacją *Confessioni* Wojciecha Łukaszeńskiego, jak i *V Symfonii* D. Szostakowicza. *Confessioni*, znane już z kilku wykonań, mogą stać się przedmiotem ciekawych obserwacji. Nasuwa się tu jednak przede wszystkim spostrzeżenie oczywiste i bezsporne: ostateczny obraz dźwiękowy dzieła, jego bardziej lub mniej interesujący przebieg jest wynikiem koncepcji dyrygenta. Katowickie wykonanie *Confessioni*, stwarzające nowy, fascynujący kształt dźwiękowy tego wartościowego utworu, świadczy, iż Z. Hassa jest znakomitym wykonawcą muzyki współczesnej¹⁷.

Utwory Łukaszeńskiego wykonywali kilkakrotnie śląscy artyści-muzycy. Trzykrotnie dyrygował nimi Piotr Warzecha, współpracujący z Filharmonią Częstochowską. Za życia Łukaszeńskiego dyrygował on *Confessioni per orchestra* (10 stycznia 1975, Częstochowa, Państwowa Orkiestra Symfoniczna w Częstochowie), zaś po śmierci kompozytora poprowadził z tą samą orkiestrą (wówczas noszącą już nazwę Orkiestry Symfonicznej Państwowej Filharmonii w Częstochowie) orkiestrowe *Epizody* Łukaszeńskiego (29 listopada 1985) oraz kantatę *De morte Bolesłaua Carmina* (8 kwietnia 1988, Bogdan Kurowski – baryton, głos recytujący, Chór ZSM w Częstochowie, Orkiestra Symfoniczna Państwowej Filharmonii w Częstochowie).

Utwór na kwartet smyczkowy dwukrotnie wykonał Kwartet Smyczkowy WOSPRiTV (obecnie NOSPR): 15 stycznia 1975¹⁸ i 10 kwietnia 1983¹⁹ w Częstochowie. Wanda Malko tak pisała o pierwszym z wymienionych wykonań kwartetu przez śląskich kameralistów:

Było to znakomite wykonanie podkreślające kontrasty dynamiczne, kolorystyczne i fakturalne kompozycji, stwarzające tym samym interesujący i żywy tok muzycznej narracji. Precyzja i walory interpretacyjne świadczą o znakomitym poziomie wykonawczym zespołu²⁰.

¹⁶ Wszystkie informacje dotyczące wykonań utworów Łukaszeńskiego podają za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 102–252 (*Katalog utworów Wojciecha Łukaszeńskiego*). Książka ukazała się w 1997 roku, jej nakład został już wyczerpany, treść natomiast wymaga aktualizacji, głównie z powodu szeregu kolejnych wykonań, które miały miejsce w latach 1997–2016.

¹⁷ W. Malko, *Katowicki sukces*, „Gazeta Częstochowska”, luty 1975 (brak danych). Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 111.

¹⁸ Kwartet Smyczkowy WOSPRiTV: Czesław Prejsnar – I skrzypce, Wojciech Musiał – II skrzypce, Jerzy Pyzik – altówka, Paweł Głombik – wiolonczela. Por. M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 123.

¹⁹ Kwartet Smyczkowy WOSPRiTV: Janusz Skramlik – I skrzypce, Klemens Bortel – II skrzypce, Zygmunt Jochemczyk – altówka, Paweł Głombik – wiolonczela. Por. M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 123.

²⁰ W. Malko, *Impresje muzyczne*, „Gazeta Częstochowska”, luty 1975 (brak danych). Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 127.

Pieśni solowe Łukaszewskiego miała w repertuarze śląska śpiewaczka Anna Porwik-Pniok. Wraz z częstochowską pianistką Henryką Zasempą wykonywała ona *Trzy pieśni* na sopran i fortepian do słów Elżbiety Cichli-Czarniawskiej oraz pieśń *Tak małowójnej nie było jesieni* do słów Tadeusza Biskupa. Prawykonanie obu pozycji odbyło się 21 maja 1975 w Częstochowie, a następnie artystki zaprezentowały je na koncertach 23 i 24 marca 1977, również w Częstochowie. Ponadto *Tak małowójnej nie było jesieni*, utwór napisany na prośbę Anny Porwik-Pniok, sopranistka zaśpiewała na pogrzebie kompozytora w dniu 16 kwietnia 1978 roku, a także w tym samym roku na częstochowskim Festiwalu „Sacrosong”.

Łukaszewski oceniał również kreacje artystyczne śląskich artystów na łamach „Życia Częstochowy” w recenzjach pisanych w latach 1968–1977. Muzycy śląscy często występowali w Częstochowie, czy to podczas koncertów piątkowych (abonamentowych w Filharmonii Częstochowskiej), czy podczas festiwali. Były to recitale m.in. śpiewaczki Michaliny Growiec²¹, pianisty Andrzeja Jasińskiego (prywatnie kolegi Łukaszewskiego z czasów nauki w częstochowskiej szkole muzycznej) i orkiestry Filharmonii Śląskiej²², a także recenzje z występu Filharmoników Częstochowskich w Katowicach²³. W jednej z nich Łukaszewski tak pisał:

Państwowa Filharmonia Śląska jest zdecydowanie jedną z trzech-czterech najlepszych orkiestr polskich. Cały prezentowany program był prawdziwym popisem i zespołu, i dyrygenta Czesława Płaczka. Kluczową pozycją okazała się cudowna *Symfonia f-moll* Piotra Czajkowskiego, zagrana po mistrzowsku, doskonale wyważona w szczegółach, świetna brzmieniowo. Chętnie gościlibyśmy symfoników z Katowic częściej na estradzie naszej pięknej Filharmonii²⁴.

O występach Michaliny Growiec Łukaszewski wspominał kilkakrotnie przy różnych okazjach, w jednej z nich napisał:

Znana w środowisku Częstochowy sopranistka Michalina Growiec wystąpiła z Państwową Orkiestrą Symfoniczną w wieczorze muzyki amerykańskiej, a mało znane w naszym miejskim świecie muzycznym pozycje współczesnych kompozytorów Stanów Zjednoczonych zaprezentowała Orkiestra pod batutą dyr. Zygmunta Szczepańskiego. Artystka, związana z Państwową Wyższą Szkołą Muzyczną w Katowicach, niezwykle aktywna, występowała wielokrotnie w Częstochowie w koncertach z Orkiestrą Symfoniczną i w audycjach muzyki polskiej, organizowanych przez szkoły muzyczne. Obdarzona głosem o szlachetnej barwie włada nim Michalina Growiec ze znanostwem sztuki wokalne

²¹ W. Łukaszewski, *Występ wokalny Michaliny Growiec*, „Życie Częstochowy” nr 133, 5 czerwca 1972, s. 10; tegoż, *Recital Michaliny Growiec i Andrzeja Jasińskiego. Kwintet Dęty WOSPRiTV. Kącik PWM*, „Życie Częstochowy”, 8 czerwca 1973, nr 136, s. 8.

²² W. Łukaszewski, *Gościnny koncert Filharmonii Śląskiej. Sonia Vargas-Marder*, „Życie Częstochowy”, 19 czerwca 1971, nr 146, s. 6.

²³ Tenże, *Na podbój Katowic*, „Życie Częstochowy”, 29 stycznia 1975, nr 24, s. 8.

²⁴ Tenże, *Gościnny koncert Filharmonii Śląskiej. Sonia Vargas-Marder*, s. 6. Cyt. za: W. Łukaszewski, *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009, s. 121.

i z wielką kulturą. Znam artystkę z wielu innych utworów, które podaje stylowo z właściwym odczuciem epoki. Przy tych przymiotach jest jeszcze po prostu szalenie muzykalna. Obdarzyła nas pięknym cyklem pieśni murzyńskich *Negro spirituals*, dających świadectwo jej wrażliwości muzycznej. Specyficzny nastrój tych pieśni podkreśliła udanym akompaniamentem Ludomira Grądmann (fortepian). Pozostałe pieśni i arie kompozytorów o renomowanej sławie – Rogersa, Gershwina i Loewego wykonała śpiewaczka naprawdę popisowo²⁵.

2.2. Kontakty ze stolicą Dolnego Śląska

Jak wspomniałem, kontakty te ograniczały się do współpracy kompozytora z Wrocławiem na niwie artystycznej. Na Wrocławskim Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej doczekał się on kilku prawykonania swoich kompozycji. Zadebiutował tam 11 listopada 1966, kiedy podczas V Wrocławskiego Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej odbyło się prawykonanie kantaty *De Morte Bolesłau* do słów Galla Anonima²⁶. Po koncercie Ewa Kofin pisała:

Jest to kompozycja o charakterze poważnym, majestatycznym, oparta na archaizującej harmonice i melodyce, przenosząca nas w atmosferę spokoju i ładu muzyki średniowiecznej²⁷.

Dnia 13 lutego 1969 roku, podczas VII Wrocławskiego Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej, odbyło się prawykonanie *Pieśni Księżycy*. W prezentacji brali udział: Irena Torbus-Mierzwiakowa – sopran, Edward Lubaszenko – recytator, Zespół Kameralny Państwowej Filharmonii we Wrocławiu, Zygmunt Hassa – dyrygent. Hassa, związany zarówno z Dolnym, jak i Górnym Śląskiem, osiedlił się kilka lat później w Częstochowie, stając się jednym z artystycznych przyjaciół Łukaszeńskiego, wielokrotnie dyrygował jego utworami z orkiestrą Częstochowskich Filharmoników. Irena Torbus-Mierzwiakowa zaprezentowała *Pieśni Księżycy* Łukaszeńskiego, poza wspomnianym wykonaniem we Wrocławiu, dwukrotnie w Częstochowie: 6 kwietnia 1969 i 25 maja 1973. Podczas obu koncertów artystce towarzyszył Wiesław Ochmański – recytator oraz Zespół Kameralny Państwowej Orkiestry Symfonicznej w Częstochowie pod dyktando Zygmunta Szczepańskiego (1969) i Zygmunta Hassy (1973).

Dnia 22 lutego 1972 podczas IX Wrocławskiego Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej odbyło się prawykonanie *Musica per archi* (Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Wrocławskiej, Tadeusz Strugała – dyrygent). Tadeusz A. Zieliński tak ocenił dzieło:

²⁵ W. Łukaszeński, *Występ wokalny Michaliny Growiec*, „Życie Częstochowy”, 4–5 czerwca 1972, nr 133, s. 10. Cyt. za: W. Łukaszeński, *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, s. 142.

²⁶ Wykonawcy: Tadeusz Prochowski – baryton, Anna Lutosławska – recytator, Chór PRiTV we Wrocławiu, Orkiestra Filharmonii Wrocławskiej, Tadeusz Strugała – dyrygent. Por. M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 23–24.

²⁷ E. Kofin, *Sukces wrocławskich wykonawców*, Wrocław 1966 (brak danych, notka prasowa ze zbiorów rodzinnych bez tytułu czasopisma i daty). Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 173.

Kompozytor, nie wykraczając poza konwencjonalne środki artykulacji, wydobyl z instrumentów smyczkowych ładne, smakowite brzmienia i doskonale połączył walory sonorystyczne zespołu (bogato zróżnicowane) z pomysłami z zakresu „interwałowego” w poszczególnych partiach, ujmując je w zgrabnej, zwięzłej i dobrze rozplanowanej formie [...]. Całość bardzo miła dla ucha, zręczna, w dobrym guście, konsekwentnie skonstruowana²⁸.

Stanisław Krukowski pisał natomiast:

Musica na cztery grupy smyczków [...] jest jednocześnie utworem o wyraźnej odcinkowej strukturze, w którym kompozytor wykorzystuje dość szeroko możliwości sonorystyczne kwintetu smyczkowego. Zwarta i logiczna konstrukcja oraz oszczędność wypowiedzi są niewątpliwymi walorami tej interesującej kompozycji²⁹.

W 1977 roku odbyło się w Jeleniej Górze prawykonanie cyklu *Cztery miniatury* na dwa flety i klarnet. Wykonawcami byli uczniowie częstochowskiej szkoły muzycznej: Piotr Leśniowski – flet, Barbara Krysztofek – flet, Kazimierz Kłosek – klarnet. Ci sami wykonawcy zaprezentowali utwór 12 czerwca 1977 w Opolu podczas koncertu laureatów audycji cyklicznej *Młodzi muzycy na estradzie i antenie*, który odbył się w sali koncertowej Państwowej Szkoły Muzycznej w Opolu³⁰. Miniatury te, będące drugą wersją *Czterech miniatur* na klarnet i fortepian z 1963 roku, Łukaszeński opracował w 1974 r. z myślą o ich wykonywaniu przez uczniów częstochowskiej szkoły.

Dnia 25 lutego 1978 podczas XII Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej we Wrocławiu wykonane zostały *Epizody na orkiestrę*. Grała Orkiestra Filharmonii Wrocławskiej, dyrygował Marek Pijarowski. Było to ostatnie za życia kompozytora wykonanie na wrocławskim festiwalu.

Zdarzały się również przypadki odmowy wykonania utworów Łukaszeńskiego na wspomnianym festiwalu. W 1973 roku Zarząd Koła Terenowego ZKP we Wrocławiu powiadomił, że Komisja Kwalifikacyjna X Wrocławskiego Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej nie zakwalifikowała do wykonania *Musica da camera*³¹. Podobnie było w 1977 roku. ZKP – Oddział we Wrocławiu, odsyłając kompozytorowi partyturę *Quartetto per tromboni*, napisał:

Komisja Kwalifikacyjna nie widzi tego utworu w profilu programu Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej³².

²⁸ T.A. Zieliński, *IX Wrocławski Festiwal Polskiej Muzyki Współczesnej*, „Ruch Muzyczny”, 16–30 kwietnia 1972, nr 8. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 106.

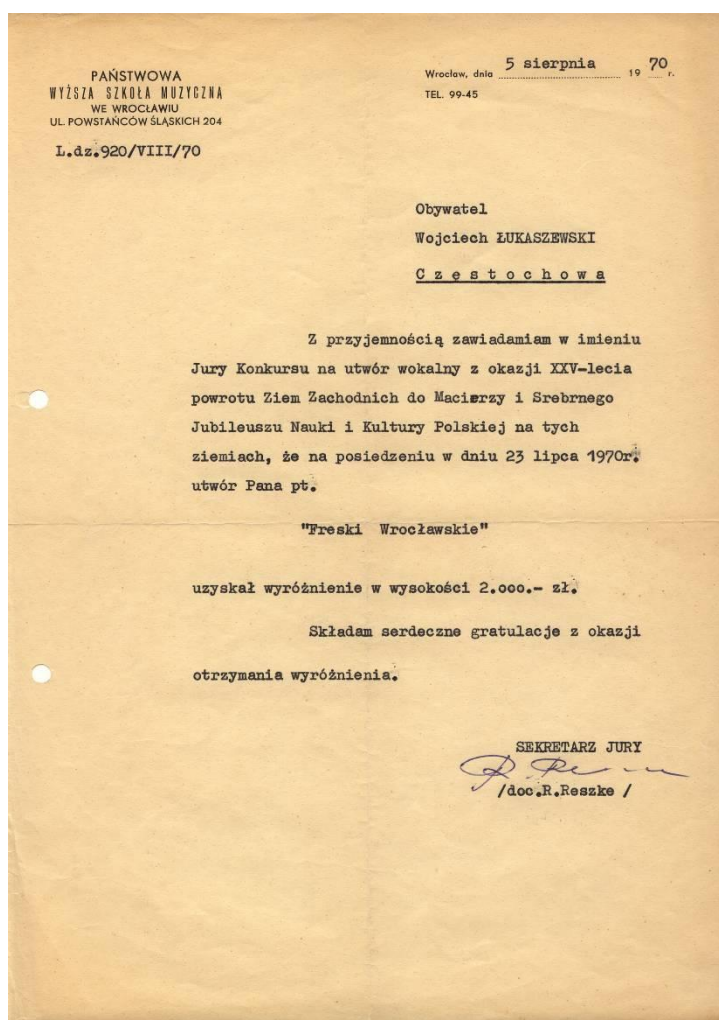
²⁹ S. Krukowski, *IX Wrocławski Festiwal Polskiej Muzyki Współczesnej. Uroczysta inauguracja*, „Gazeta Robotnicza” 23 lutego 1972. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 106.

³⁰ M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 127–128.

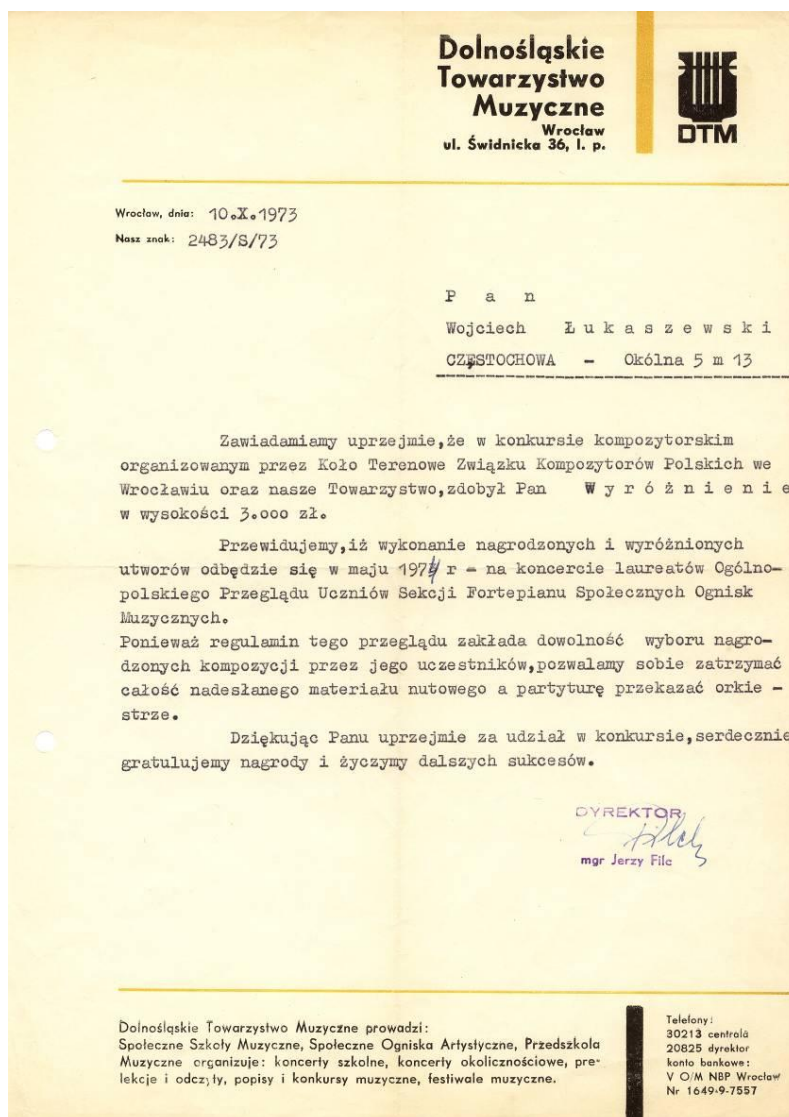
³¹ ZKP, Koło Terenowe we Wrocławiu, Z pisma do W. Łukaszeńskiego, Wrocław, 17 kwietnia 1973, podpisane: Jadwiga Szajna-Lewandowska, Leon Handzel. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 52.

³² ZKP, Oddział we Wrocławiu, Z pisma do W. Łukaszeńskiego, Wrocław, 9 września 1977, podpisane: Grażyna Pstrokońska-Nawratil, Jadwiga Szajna-Lewandowska. Cyt. za: M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 51.

Łukaszewski dwukrotnie otrzymał we Wrocławiu nagrody na konkursach kompozytorskich. W lipcu 1970 zdobył wyróżnienie za kantatę *Freski wrocławskie* na konkursie kompozytorskim zorganizowanym przez PWSM we Wrocławiu. Tematem konkursu był utwór wokalny związany z XXV rocznicą powrotu Ziemi Zachodnich do Macierzy i Srebrnego Jubileuszu Nauki i Kultury Polskiej na tych ziemiach. Z kolei 10 października 1973 roku *Concertino* (druga wersja – dydaktyczna) otrzymała I wyróżnienie na Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim na utwór fortepianowy z towarzyszeniem orkiestry o charakterze pedagogicznym, ogłoszonym w marcu 1973 przez ZKP – Koło Terenowe we Wrocławiu i Dolnośląskie Towarzystwo Muzyczne we Wrocławiu.

Fot. 3. Zaświadczenie potwierdzające otrzymanie wyróżnienia za *Freski wrocławskie* na konkursie zorganizowanym we Wrocławiu z okazji 25-lecia powrotu Ziemi Zachodnich do Macierzy

Fot. 4. Zaświadczenie potwierdzające otrzymanie wyróżnienia za *Concertino* na konkursie organizowanym przez Koło Terenowe ZKP we Wrocławiu

2.3. Kontakty ze Śląskiem Cieszyńskim

Zaznaczyły się one współpracą częstochowskiej PSM I i II st. ze szkołą artystyczną w Boguminie, miasteczku położonym przy ujściu Olzy do Odry w najbardziej na północny zachód wysuniętej części Śląska Cieszyńskiego w Czechach, w kraju morawsko-śląskim przy granicy z Polską, w Kotlinie Ostrawskiej³³.

³³ Wikipedia. Wolna Encyklopedia, źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogumin> [stan z 30.10.2016].

Kontakty zaowocowały wymianą delegacji obu szkół wraz z młodzieżą i wspólnymi koncertami w Częstochowie i na Zaolziu.

W jubileuszowym roku szkolnym 1975/1976, który był rokiem trzydziestolecia działalności częstochowskiej szkoły muzycznej, odbyło się na terenie Częstochowy i województwa (od roku 1975 już częstochowskiego) wiele imprez, m.in. koncert uczniów Ludowej Szkoły Artystycznej z Bogumina³⁴.

Elżbieta Kamkow, w latach 70. zastępca dyrektora szkoły muzycznej, we wspomnieniu o Łukaszewskim tak pisała o jego współpracy z Boguminem:

Nowatorstwo Dyrektora Łukaszewskiego w pracy pedagogicznej objawiało się również w dążeniu do porównywania osiągnięć uczniów i nauczycieli z innymi szkołami muzycznymi. Mam tutaj na uwadze utrzymywanie stałego kontaktu ze szkołą muzyczną w Bohuminie (Czechosłowacja). Organizowane wyjazdy do Bohumina i odbywające się tam koncerty uczniów szkół muzycznych I i II stopnia były znakomitą okazją do oceny osiągnięć muzycznych i do wymiany doświadczeń. Wiązały się również z możliwością poznawania warunków pracy naszych Sąsiadów. Porównywanie poziomu uczniów i pracy nauczycieli dokonywało się również wtedy, gdy uczniowie ze szkoły muzycznej z Bohumina brali udział w koncertach organizowanych w szkołach muzycznych w Częstochowie lub w Filharmonii Częstochowskiej³⁵.

O związkach z Zaolziem Andrzej Grądzman pisał:

Młody dyrektor, a zarazem i działacz muzyczny, nawiązał też żywe kontakty ze szkolnictwem artystycznym Czeskiego Zaolzia oraz tamtejszym środowiskiem Polaków zrzeszonych w PZKO (Polskim Związku Kulturalno-Oświatowym). Rozpoczęła się wymiana młodzieży szkolnej z obu stron, realizowane były koncerty muzyki polskiej po czeskiej stronie Olzy i Odry [...]. Kłopoty zdrowotne Wojtka były dla Jego otoczenia pełnym zaskoczeniem. By działać szybko i skutecznie, udał się na kurację do warszawskiej kliniki. Powrócił stamtąd z nie w pełni pomyślnymi rokowaniami. Kryzys nastąpił pewnej kwietniowej nocy 1978 roku. Ułożony został w miejscowym szpitalu. Odwiedziłem Go tam w całkowitej nieświadomości nadchodzącego tragicznego kresu. Częstochowianie wybierali się uroczystą delegacją na uroczystości jubileuszowe PZKO, na Czeskie Zaolzie. Powiedział mi wtedy: „Jak widzisz, nie mogę teraz z wami jechać. Pozdrów, więc i uściskaj serdecznie ode mnie zaolziańskich polonusów. Następnym razem spotkamy się z nimi już w komplecie”. Po dwóch dniach od tego spotkania Wojtek odszedł od nas na zawsze. Przeżył zaledwie 42 lata. Ja zaś na Zaolzie mogłem zawieźć już tylko wieść żałobną, przyjetą tam najpierw z niedowierzaniem, a następnie z wielkim bólem³⁶.

Na Zaolziu wykonano *Suitę w dawnym stylu* na kwintet dęty Łukaszewskiego. Zaprezentował ją 6 grudnia 1977 w siedzibie Ludowej Szkoły Artystycznej w Boguminie Kwintet Dęty Filharmonii Częstochowskiej w składzie: Marian Ambroży – flet, Wenancjusz Szołtysik – obój, Włodzimierz Gołębiowski – klarinet, Mieczysław Hłond – fagot, Piotr Tyrała – róg.

³⁴ M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 58.

³⁵ E. Kamkow, *Wspomnienia wspólnej pracy z Wojciechem Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 93.

³⁶ A. Grądzman, „*Ulubięcy bogów umierają młodo*”. *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 86–87.

Fot. 5. Kwintet Dęty Filharmonii Częstochowskiej podczas prezentacji *Suity w dawnym stylu* na koncercie w piątą rocznicę śmierci W. Łukaszeńskiego, Częstochowa, 10 kwietnia 1983, Biuro Wystaw Artystycznych. Od lewej: Marian Ambroży – flet, Marek Limanowski – obój, Maryla Konieczak – waltornia, Jerzy Bober – fagot, Włodzimierz Gołębiowski – klarnet. Fot. z archiwum rodziny Łukaszeńskich

Łukaszeński skomponował utwór choralny na chór mieszany i fortepian (36 taktów). W jego zbiorach zachował się ukończony rękopis zapisu nutowego, w którym brakuje tytułu i tekstu, są natomiast informacje dotyczące wspomnianej obsady. Można przypuszczać, że miał to być utwór-hasło dla czeskiego chóru „Preludium” z Bogumina. Brak jest informacji, czy Łukaszeński to dzieło ukończył i ofiarował adresatowi dedykacji, czy też nie³⁷. Nie potwierdzają tego dokumenty zachowane w rodzinnym archiwum³⁸.

3. Twórczość inspirowana Śląskiem

Powstaje pytanie o wpływy folkloru śląskiego w muzyce Wojciecha Łukaszeńskiego. Z zachowanych utworów inspirowanych folklorem jest zaledwie kilka. Kompozytor unikał stosowania ludowych wpływów oraz cytatów, chociaż

³⁷ M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, s. 225.

³⁸ Całe archiwum po Wojciechu Łukaszeńskim rodzina przekazała do Biblioteki Narodowej (czystopisy rękopisów), Archiwum Kompozytorów Polskich przy Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego oraz do zbiorów Muzeum Częstochowskiego.

pozostawił dwa cykle opracowań melodii ludowych: *Trzy pieśni ludowe* na głos i fortepian, *Tryptyk ludowy* na chór mieszany oraz *Wariacje* na temat melodii ludowej *Uśnijże mi, uśnij* na fortepian (1977). W muzyce instrumentalnej nie stosował poza tym cyklem cytatów ani stylizacji. Kompozytora bardziej interesowała muzyka autonomiczna, mimo że twórczość wokalna i wokально-instrumentalna stanowi w jego dorobku przewagę.

Licząca zaledwie 22 takty pieśń *Te żywieckie pola* na głos, fortepian (prawdopodobnie 1957–1960) to opracowanie melodii ludowej z Żywiecczyny. Łukaszewski wykorzystał tu fragment:

Te żywieckie pola, babiogórskie skały,
A jakby się tu zesły, to by ognia dały.

Jest to krótka pieśń, opracowanie melodii ludowej na głos i fortepian – jedno z trzech takich opracowań napisanych w okresie studiów kompozytorskich w warszawskiej PWSM w klasie prof. Tadeusza Szeligowskiego³⁹.

Pełny tekst pieśni ludowej brzmi:

Te żywiecki pola babiogórski skały
Ej jakby się tu zesły toby łognia dały
Siwe wołki siwe majom różki krzywe
Ej krzywe jako sanie pasom ik Złatanianie
Nie staroj się Jasiu ze cie biedom strasom
Ej bo się u gronicka twoje wołki pasom⁴⁰.

Części zachodnia, centralna i północna Beskidu Śląskiego wchodzą w obszar Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego. Części wschodnia i południowo-wschodnia należą do Małopolski (Żywiecczyny)⁴¹. Babia Góra, masyw górski leżący w Paśmie Babiogórskim Beskidu Żywieckiego (słow. Oravské Beskydy) w Beskidach Zachodnich, najwyższy szczyt Beskidów Zachodnich o wysokości 1725 m. n.p.m., zaliczana jest do Korony Gór Polski⁴².

Łukaszewski wykorzystał w całości melodię ludową, zgodnie z prawdopodobnym zaleceniem Szeligowskiego, aby były to opracowania pieśni ludowych. Dodał do niej własny, oryginalny akompaniament, nasuwający skojarzenia z muzyką Podhala i z trzecim okresem twórczości Karola Szymanowskiego. Nie włączył jednak tych trzech pieśni do wykazu swoich kompozycji, traktując je prawdopodobnie jako ćwiczenia.

³⁹ Poza wspomnianą pieśnią do cyklu należą: *Ej, sama, jo se, sama; Po górak, po lasak śnieżek polatuje*.

⁴⁰ Urząd Gminy Milówka, źródło: http://www.milowka.pl/kultura/strona_3/printpage.html [stan z 19.11.2016].

⁴¹ Wikipedia. Wolna Encyklopedia, źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Beskid_Śląski [stan z 19.11.2016].

⁴² Ośrodek Promocji Gminy Węgierska Górka, źródło: <http://www.wegierska-gorka.opg.pl/w-drodze-na-szczyt-babia-gora,26,169.html> [stan z 19.11.2016].

Freski wrocławskie (1969) – mała kantata na baryton solo, głos recytujący, chór mieszany i orkiestrę, napisana do wierszy Marii Konopnickiej i Stanisława Grochowiaka, nie nawiązuje do folkloru, natomiast tematyka wybranych tekstów i sam tytuł utworu lokują to dzieło w nurcie inspiracji dolnośląskich. Grochowiak (1934–1976) w wierszu *Miasto* ujął dramat wojny i losy Wrocławia w następujący sposób:

Rzeczą poety przekazać pamięć.
Poeci w wierszu zamknąć chcą czas.
Kamienie mówią dla tych nielicznych,
którzy z kamieni potrafią czytać.
Cmentarze mówią warstwami zmarłych.
My pamiętamy płomień co minął.
My pamiętamy. Ten czas ostrzega.
Trudno tak szybko zgubić pamięć.
Wrocław –
to obok Warszawy miasto,
które nie miało już nigdy powstać⁴³.

Prawykonanie kantaty odbyło się dopiero w dwudziestą rocznicę śmierci Łukaszewskiego, 17 kwietnia 1998 w Sali Koncertowej Filharmonii Częstochowskiej, w ramach obchodów dwudziestej rocznicy śmierci kompozytora, które odbywały się pod patronatem Prezydenta Miasta Częstochowy Haliny Rozpondek. Wykonawcy: Bogdan Makal – baryton, Marek Śłosarski – recytator, Chór Akademicki Politechniki Częstochowskiej *Collegium Cantorum*, Janusz Siadlak – przygotowanie chóru, Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Częstochowskiej, Tomasz Chmiel – dyrygent.

W tym utworze, muzycznie autonomicznym, Łukaszewski nie nawiązuje do folkloru ani tradycji związanej z Dolnym Śląskiem. Na związki z Wrocławiem wskazuje wyłącznie tytuł utworu i wykorzystany fragment tekstu Stanisława Grochowiaka. Można przypuszczać, że tytuł powstał *post factum*, w związku z konkursem kompozytorskim, na który został napisany, a którego tematyka dotyczyła 25-lecia powrotu Ziemi Zachodnich do Macierzy.

4. Podsumowanie

Związki Wojciecha Łukaszewskiego ze Śląskiem są wieloaspektowe, obejmują cały region Śląska. Kontakty Łukaszewskiego ze środowiskiem Górnego, Dolnego i Cieszyńskiego Śląska miały głównie zawodowy charakter. Będąc dyrektorem szkoły muzycznej, musiał bywać w katowickich instytucjach administracyjnych, tak więc te kontakty miały miejsce przede wszystkim od 1971 (rok objęcia funkcji) do 1975 roku (powołanie województwa częstochowskiego).

⁴³ Cyt. za: M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 187.

Kontakty artystyczne utrzymywał zwłaszcza ze stolicą Dolnego Śląska. Czterokrotnie (1966, 1969, 1972, 1978) prezentowano jego utwory na Wrocławskim Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej. Poza Wrocławiem jego utwory za życia kompozytora prezentowano w Jeleniej Górze i Opolu. Brał również udział w organizowanych we Wrocławiu konkursach kompozytorskich, uzyskując na nich wyróżnienia. Jeden z utworów, *Freski wrocławskie*, poświęcił (poprzez tytuł) temu miastu. Utrzymywał kontakt ze śląskimi artystami, którzy wykonywali jego utwory (dyrygenci Piotr Warzecha, Zygmunt Hassa, śpiewaczki Anna Porwik-Pniok, Irena Torbus-Mierzwiakowa, Kwartet smyczkowy WOSPRiTV). Kontakty artystyczne z tym środowiskiem, acz sporadyczne, trwały w regularnych odstępach czasu od 1966 roku aż do przedwczesnej śmierci kompozytora w roku 1978.

Łukaszewski jako krytyk muzyczny miał również okazję oceniać na łamach „Życia Częstochowy” kreacje artystyczne śląskich muzyków występujących w Filharmonii Częstochowskiej.

Ponadto miały miejsce kontakty częstochowskiej szkoły muzycznej ze szkołą artystyczną w Boguminie na Zaolziu, na Śląsku Cieszyńskim i związana z tymi kontaktami wymiana młodzieży, wspólne koncerty, kontakty z miejscową Polonią. W Boguminie została wykonana przez Kwintet dęty Filharmonii Częstochowskiej *Suita w dawnym stylu* Łukaszewskiego. Nasilenie tych kontaktów miało miejsce w latach 1976–1978, przy czym w ostatniej wizycie w roku 1978 kompozytor już nie brał udziału (choroba i zgon).

Mimo dość obszernego piśmiennictwa o Łukaszewskim, wątek jego kontaktów ze Śląskiem nie był dotychczas podejmowany w badaniach naukowych jako odrębny temat badawczy, chociaż niektóre z poruszonych w artykule motywów znalazły się w książce poświęconej kompozytorowi⁴⁴. Wątki te powinny jednak doczekać się wnikliwej analizy, opartej przede wszystkim na źródłach archiwalnych, które pozwoliłyby zweryfikować przytoczone powyżej fakty. Tak więc wymagana byłaby replikacja badań z zastosowaniem metody analizy i krytyki dokumentów.

Bibliografia

Źródła:

- Arkusz *Oceny Pracy Nauczyciela*, 15 lutego 1973, akta osobowe Wojciecha Łukaszewskiego, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie.
Informacje o problemach i stanie budynku Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Częstochowie, PSM, Częstochowa 1977, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie.

⁴⁴ Tamże.

- Pismo Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, akta osobowe W. Łukaszewskiego, mps z archiwum ZSM im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie.
- Związek Kompozytorów Polskich, Koło Terenowe we Wrocławiu, Z pisma do W. Łukaszewskiego, Wrocław, 17 kwietnia 1973, podpisane: Jadwiga Szajna-Lewandowska, Leon Handzel.
- Związek Kompozytorów Polskich, Oddział we Wrocławiu, Z pisma do W. Łukaszewskiego, Wrocław, 9 września 1977, podpisane: Grażyna Pstrokońska-Nawratil, Jadwiga Szajna-Lewandowska.

Opracowania:

- Gago Piotr, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*, red. E. Dziębowska, t. kłł, PWM, Kraków 1997, s. 470.
- Grądzan Andrzej, „*Ulubieńcy bogów umierają młodo*”. *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, WSP, Częstochowa 1997, s. 86–87.
- Kamkow Elżbieta, *Wspomnienia wspólnej pracy z Wojciechem Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, WSP, Częstochowa 1997, s. 93.
- Kofin Ewa, *Sukces wrocławskich wykonawców*, Wrocław 1966 (brak danych, notka prasowa ze zbiorów rodzinnych bez tytułu czasopisma i daty).
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2: *Biogramy*, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk – Warszawa 2005, s. 548–550.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Polish Music. Polish Composers 1918–2010*, ed. by M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Gdańsk – Lublin 2013, s. 783–784.
- Łukaszewski Marcin, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, WSP, Częstochowa 1997.
- Łukaszewski Wojciech, *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009.
- Paciorkiewicz Tadeusz, *Wspomnienie o kompozytorze Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, WSP, Częstochowa 1997, s. 70.
- Śródowska Agnieszka, „*Młodzińcze pieśni Wojciecha Łukaszewskiego*”, maszynopis, praca licencjacka, promotor dr hab. Barbara Gogol-Droźniakiewicz, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Gdańsk 2012.

Czasopisma, roczniki:

Komorowska Małgorzata, *Pod Jasną Górą*, „Ruch Muzyczny”, 8 czerwca 1975, nr 12.

Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny*, [w:] „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna”, nr 10, red. M. Popowska, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2015, s. 181–204; <http://dx.doi.org/10.16926/em.2015.10.10>.

Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2013, nr 34, s. 351–365; wersja elektroniczna, źródło: <http://seminare.pl/pdf/tom34-25-lukaszewski.pdf> [stan z 8.01.2017], <https://doi.org/10.21852/sem.2013.34.25>.

Zieliński Tadeusz Andrzej, *IX Wrocławski Festiwal Polskiej Muzyki Współczesnej*, „Ruch Muzyczny” nr 8, 16–30 kwietnia 1972, s. 8–10.

Artykuły prasowe:

Krukowski Stanisław, *IX Wrocławski Festiwal Polskiej Muzyki Współczesnej. Uroczysta inauguracja*, „Gazeta Robotnicza”, 23 lutego 1972.

Łukaszewski Wojciech, *Gościnny koncert Filharmonii Śląskiej. Sonia Vargas-Marder*, „Życie Częstochowy”, 19 czerwca 1971, nr 146, s. 6.

Łukaszewski Wojciech, *Na podbój Katowic*, „Życie Częstochowy”, 29 stycznia 1975, nr 24, s. 8.

Łukaszewski Wojciech, *Recital Michaliny Growiec i Andrzeja Jasińskiego. Kwintet Dęty WOSPRiTV. Kącik PWM*, „Życie Częstochowy”, 8 czerwca 1973, nr 136, s. 8.

Łukaszewski Wojciech, *Występ wokalny Michaliny Growiec*, „Życie Częstochowy”, 4–5 czerwca 1972, nr 133, s. 10.

Maliko Wanda, *Impresje muzyczne*, „Gazeta Częstochowska”, luty 1975 (brak danych).

Maliko Wanda, *Katowicki sukces*, „Gazeta Częstochowska”, luty 1975 (brak danych).

Leksykon:

[b.a], hasło: *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Leksykon polskich muzyków pedagogów urodzonych po 31 grudnia 1870 roku*, red. K. Janczewska-Sołomko, Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 295–296.

Strony www:

Ośrodek Promocji Gminy Węgierska Górka, źródło: <http://www.wegierska-gorka.opg.pl/w-drozdze-na-szczyt-babia-gora,26,169.html> [stan z 19.11.2016].

Urząd Gminy Milówka, źródło:

http://www.milowka.pl/kultura/strona_3/printpage.html [stan z 19.11.2016].

Wikipedia. Wolna Encyklopedia, źródło:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Beskid_Śląski [stan z 19.11.2016].

Wikipedia. Wolna Encyklopedia, Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogumin> [stan z 30.10.2016].

Źródło: <http://seminare.pl/pdf/tom34-25-lukaszeński.pdf> [stan z 8.01.2017].

Marcin Tadeusz ŁUKASZEŃSKI

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

Związki Wojciecha Łukaszeńskiego ze Śląskiem

Abstrakt

Związki Wojciecha Łukaszeńskiego (1936–1978), kompozytora, pedagoga, krytyka muzycznego i działacza muzycznego, ze Śląskiem są wieloaspektowe, obejmują cały region Śląska. Wyłączam z rozważań Częstochowę, chociaż jest ona usytuowana na obrzeżach Śląska, lecz pod względem kulturowym jest miejscem z własną tradycją i kulturą. Kontakty Łukaszeńskiego ze środowiskiem Górnego i Dolnego Śląska miały głównie zawodowy charakter. Będąc dyrektorem szkoły muzycznej, musiał być w katowickich instytucjach administracyjnych. Kontakty artystyczne utrzymywał zwłaszcza ze stolicą Dolnego Śląska. Kilkakrotnie prezentowano jego utwory na Wrocławskim Festiwalu Polskiej Muzyki Współczesnej. Brał również udział w organizowanych we Wrocławiu konkursach kompozytorskich. Jeden ze swoich utworów, *Freski wrocławskie*, poświęcił (poprzez tytuł) temu miastu. Utrzymywał kontakt z górnośląskimi artystami, którzy wykonywali jego utwory (dyrygent Piotr Warzecha, śpiewaczka Anna Porwik-Pniok). Ponadto miały miejsce kontakty częstochowskiej szkoły muzycznej ze szkołą artystyczną w Boguminie na Śląsku Cieszyńskim. Mimo dość obszernego piśmiennictwa o Łukaszeńskim, wątek jego kontaktów ze Śląskiem nie był dotychczas podejmowany w badaniach naukowych jako odrębny temat badawczy.

Słowa kluczowe: Cieszyn, Częstochowa, Filharmonia Częstochowska, *Freski wrocławskie*, Zygmunt Hassa, Katowice, kompozytorzy śląscy, Wojciech Łukaszeński, muzyka polska, Opole, Śląsk, Wrocław.

Marcin Tadeusz ŁUKASZEWSKI

The Fryderyk Chopin University of Music in Warsaw

Wojciech Łukaszewski's relationship with the region of Silesia

Abstract

Wojciech Łukaszewski (1936–1978), composer, teacher, music critic and music activist maintained varied relations with the whole region of Silesia. The study do not take into account Częstochowa. Even though it lies on the outskirts of Silesia, in terms of culture the town has its own traditions and customs. Łukaszewski's contacts with the Upper and Lower Silesia were mainly professional in nature. As a music school headmaster, he was supposed to visit the provincial administration institutions in Katowice. He maintained artistic contacts with the capital city of the Lower Silesia. His works were presented several times at the Wrocław Festival of Polish Contemporary Music. He participated also in competitions for composers in Wrocław. He dedicated one of his works, *Freski wrocławskie* [Wrocław Frescoes] to the city of Wrocław. He maintained relations with the Silesian artists performing his works (the conductor Piotr Warzecha, the singer Anna Porwik-Pniok). Moreover, the Częstochowa music school kept contacts also with the Bohumín art school in Cieszyn Silesia region. Despite a fairly extensive scientific literature about Łukaszewski, the studies have not so far treated his relations with Silesia as a separate research topic.

Keywords: Cieszyn, Częstochowa, Częstochowa Philharmonic, *Wrocław Frescoes*, Zygmunt Hassa, Katowice, Silesian composers, Wojciech Łukaszewski, Polish music, Opole, Silesia, Wrocław.